

« zurück blättern vor »

FURA subst. f., ab 1441; auch *fora, fóra, wora*. **1)** ‘Lastmenge, die sich auf einem Wagen befördern läßt’ – ‘ilość ładunku mieszcząca się na wozie konnym’: 1441 StPPP II nr 2978, STP *Jze Procop przepuscil mi przewesz forą pywa proschowską y okazał mi gospodą, a w tem mi wsał dwa achtela pywa, a uskodził myą sexagenam*. o 1564 Mącz 477b, SPXVI *Vehes, idem quod plaustrum, Wóz czymżekolwiek náłożony / furá. [...] vehes stercoris, wóz gnoyu. Una vehes Iedna furá*. o 1588 ZapKościer 77, SPXVI *Iakup lyppenfky daye wolnocz temu Mlynarzewy wlezyę dwyę na kofzdy rok worze targu*. o (1723–1747) 1956 InwChełm 118, SP17 *Owczarz [...] siana for bierze na owce 10*. o 1775–1806 Teat.24c 21, L *Pomogłem Bartłomieiowi złożyć furę siana pod /trych*. o (1896) 1948 Sewer Biedr. 205, DOR *Na dwie fury koniczyny zapracujemy do zimy*. o (1939) 1947 Pięt.Białow. 134, DOR *Ale też ten Paluszek wiezie furę pszenicy (...) i naraz zazdrość ukłuła go w serce jak zimny cierni*. o (1954) 1955 Konw.Władza 195, DOR *Z pół fury słomy odrzucił na bok, zanim się dobrał do ukrytej broni*. – (SLA), STP, SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. **2)** ‘Transport, Beförderung’ – ‘transport, przewóz’: 1447 AGZ XVI 234, STP *Dicti homines... debent educere promptuarium al. spyszarnya, robora de mericis, quilibet homo per unam duccionem al. forą*. o 1538 KłosAlg, SPXVI o 1564 Mącz 477b, SPXVI *Vectura. Furá. Id est ipsa vectionis actio, et item vectura, [...] Quantum solvisti pro vectura, Co cie furá kofztuye wieleś dał od przewiezienia*. o 1586 PudlFr 34, SPXVI *Drugi raz nie wywabisz / iedź Jam w drogę z Bogiem / Bo po Tęy forze miészek mój leży odtogiem*. o 1588 GostGosp 90, SPXVI *bo mu [kmiotkowi] w dobrą drogę łacwiey dwie furze vczynić y trzy niżli w złą raz*. o 1599 InwKal I 67, ZAJP 102-1 *Fory po nich (sc. od nich, of chłopów) do Kalisza i do Pleszewa tyle razy, ile jednak gdy w który tydzień którykolwiek forę odprawi, ten dzień z roboty bydłem dnia któregokolwiek wytrąca się jemu [...] chyba za dzień forą jednę w rok ze zbożem własnym*. o [LBel.] (†1696) 1698 Pot.Zac. 155, L *Tać iest do bezdennego piekła forta, którą J on, i jego słudzy, iedną zaydą forą*. – (SLA), STP, SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SW (stp.). **3)** ‘Fuhrwerk; im 16. Jh. auch Schiff’ – ‘furmanka; w XVI w. też statek’: 1491 MMAe XIII nr 1304, STP *Pro qualibet conductione currus seu fura ipsi kmethones habebunt per unum grossum*. o (1595) 1598 KlonFlis D, SPXVI *Kupiec nieborak przez ogień przez gory / Wiedzie niepeune choć bogáte fory. Płynie przez morze od dżiatek / od żony Do Lizybony*. o 1608 Warg.Cez. 105, L *Dla niedostatku okrętu, umyślił z Brytanii dwoią forą woysko przeprowić*. o 1675 FredKon 108, SP17 *fkárby pożyteczniey y obficiey státkami, niżeli Furámi świata Polfkiemu mogą być z támtych Kraiow użyzione*. o (1675) 1679 Haur

Oeconomika, DRAPŹEG 104 *Architektura tych fur, jak na innym miejscu [...] nazywa się statek wiślany.* o 1793 Perz.Lek. 262, L *Chociażbyś furą do domu woził, a miał żonę piaczkę, tedy ona garściami tylko wynosząc, ciebie i siebie zuboży.* o (1839–1841) 1978 Rzewuski 56 *na dziedzińcu [...] kilkanaście stało fur z krupami, mąką, słoniną i gorzałką.* o (†1861) 1878–1879 Lel.Listy I 126, DOR *Prosiłbym jednak Ojca, aby w poniedziałek lub wtorek raczył przystać furę po mnie.* o (†1912) 1948–1952 Prus Now.II 247, DOR *W pół godziny potem na ulicy zaturkotała fura i stanęła przed bramą składu węgla.* o (1932–1934) 1950 Dąbr.M.Noce IV 318, DOR *Pamiętów był srodze zapuszczony i Bogumił znów jak przed laty wywoził fura za furą perz z ogrodu i pól.* o 1950 Nowak.K.Tak było 110, DOR *Zajeżdżamy po kwadransie jazdy jednokonną furą na podwórze.* – (ŚLA), STP, SPXVI, L, SWIL, SW, LSP, DOR. **4)** ‘Zoll, Zollhaus’ – ‘cło, komora celna’: 1561 UstPraw E2v, SPXVI *Gdy Pan albo słuźebnik iedzye po rzece z żytem / á przyśięże iż ietf żyto nieprzekupne / tedy táki wolen od ctá. A gdy raz v fory [...] przyśięże / tedy ma wzyqć list od Celniká wyznány / ktory gdy vkaże infzym celnikom / tedy mu więcey przyśięgáć nietrzebá.* o [LBel.] 1607 Warg.Radz. 29, L *Podwyższyliśmy sternikowi fóre aż do sta złotych.* – SPXVI, CN, TR, L, SW. **5)** ‘...mal’ – ‘raz’: †1592 Piotr., Sw Tą *furą zamknie ś. i skończy ta wojna.* o (1695) 1733 Chrośc.Ow. 178, L *Niechaj się biie, by Parysowi tę odebrał, którą on mu w Grecyi porwał pierwszą forą.* o †1769 Tr., L *Dofyć na tę furę = na ten raz.* o [LBel.] (†1696) 1698 Pot.Zac. 137, L *Panie Jezu, gdy z nieba drugą przydziesz furą.* – TR, L, Sw (stp.). **6)** ‘übertr. Last, Bürde’ – ‘przen. ciężar, brzemie’: 1690–1693 Chrośc.Fars. 145, L *Moie i wasze zdrowie w tym wzaiemnie, Jeśli téy dopnę Konsulatu fury.* o 1690–1693 Chrośc.Luk. 2 8, L *Mysłił mu oddadź nałożoną fore.* o [LBel.] (†1696) 1698 Pot.Zac. 137, L *Niesie Jezus cięższą, niż drzewo moich grzechów fóre.* – L, Sw (stp.). **7)** ‘große Menge; auch übertr.’ – ‘duża ilość, mnóstwo; też przen.’: 1846 Dzierzk.Obrazy 156, DOR *Przetrącił na śniadanie półtora kółka kiełbasy (...) na furę kaszy wpakował piramidę zrazów, aż strach patrzeć było.* o (†1898) 1899 Jun.Now. 45, DOR *Kładł mu w ucho całą furę argumentów.* o (†1912) 1948 Prus Dusze 10, DOR *Spadła mu na łeb fura śniegu z dachu.* o 1937 Piach Nas 44, DOR *Sprowadziła się z całą furą gratów. Było tego tyle, że Danusia myślała, że się nie zmieści w mieszkaniu.* – Sw, LSP, DOR. **8)** *ostatnia fura* ‘die letzte Paarung von Hund und Hündin’ – ‘ostatnie dopuszczenie psa do suki’: SWIL (myś.), SW (myśl.), LSP (myśl.). ◊ **Var:** *fora* subst. f., 1441 StPPP II nr 2978, STP o [LBel.] (1723–1747) 1956 InwChełm 118, SP17 – (ŚLA), STP, SPXVI, L, SW (stp.); *fóra* subst. f., †1588 Pudł., SW – nur SW (stp.); *fura* subst. f., 1491 MMAe XIII nr 1304, STP – (ŚLA), STP, SPXVI, MAČZ, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR; *wora*

subst. f., [hapax] 1588 ZapKościer 77, SPXVI – nur SPXVI. ◊ **Etym:** 1) mhd. *vuore* subst. f., ‘Fuhre, Fuhrbenützung’, LEX, nur für Inh. 2, 3. 2) nhd. *Fuhre* subst. f., ‘eine Wagenladung als Maßeinheit; Beförderung von Gütern oder Personen mit einem Fuhrwerk; Fuhrlohn; ein Floß’, GRI, nur für Inh. 1, 2, 3, 4. ◊ **Konk:** †*furlon*. ◊ **Hom:** *fora* int., ‘Hinfort! Weg von hier!’, bel. seit 1561, SPXVI, zuerst geb. CN. †*for*. ◊ **Der:** *furarz* subst. m., ‘Fuhrmann’, 1447 LibIur nr 5753, STP *Stanislaw furars ius habet*. ◊ [LBel.] 1504 KsięgiPrawMiejsKraK nr 9287, SPXVI, nur für Inh. 2, 3; *forne* subst. n., ‘Fuhrzoll’, (1518) 1961 OpisŻup 641, SPXVI ◊ [LBel.] (1564) ca.1593 LKraK II 55, ZAJP, nur für Inh. 1, 2, 3, 4; *furka* subst. f., (1857) 1909 Łoz.Wal. Szlach.I 111, DOR, zuerst geb. SWIL, nur für Inh. 1, 3. ❖ Inhalt 1 kann aus dem Deutschen stammen, kann aber auch eine spontane polnische Bedeutungsübertragung (Metonymie) sein. Inhalt 4 ist eine metonymische Verwendung von Inhalt 3 (‘einmaliger Transport’ → ‘ein Mal’). Daraus auch Inhalt 8 (‘das letzte Mal’). Inhalt 7 überträgt ein sonst redundantes Merkmal von Inhalt 1 (‘eine große Menge’), Inhalt 6 ein anderes Merkmal (eine solche Menge, die zur *Bürde* wird). Inhalt 5 überträgt wohl das Objekt der Handlung (‘die zu verzollende Menge’) auf die Handlung oder den Handlungsort. Für die Form *fora* / *fóra* ist auch tschechische Herkunft möglich: atsch. *fóra*, *fuora* (1497ff GEBAUER) und *fúra*, *fúra* (1501ff GEBAUER). Da es sich jedoch um einen nur aus Rechnungen u. dgl. bekannten, nichtliterarischen und erst ein halbes Jahrhundert später im Tschechischen belegten Terminus handelt, ist eine direkte Entlehnung aus dem Deutschen nicht auszuschließen. Dieses poln. *fóra* wurde bereits 1491 (s.o.) an die geltende frühneuhochdeutsche Form angeglichen (→ *fura*). Die polnische Schreibweise *fóra* entspricht im 16.–17. Jh. dem Diphthong [uo]. Die Form *wora* ist eine abweichende kaschubische Sonderentlehnung.

« zurück blättern vor »